

Люта О.В. кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Пігуль Н.Г. кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

МУНІЦИПАЛЬНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Важливою умовою ефективного соціально-економічного розвитку регіонів України є їх стабільне фінансове забезпечення. Переважна більшість повноважень, що виконуються місцевими органами влади, мають характер поточних витрат та фінансуються за рахунок закріплених доходів. На сьогоднішній день місцеві бюджети України не мають достатньо коштів для фінансування капітальних витрат, зокрема в частині житлово-комунального господарства, інженерно-транспортної інфраструктури, будівництва житла. Як свідчить світовий досвід вагомим джерелом фінансування витрат розвитку в розвинених країнах світу є місцеві позики, які дозволяють ефективно вирішувати поточні й довготермінові проблеми, пов'язані з фінансуванням бюджетних видатків.

Слід зазначити, що активного розвитку місцеві запозичення отримали в 20 ст. в країнах з федеративним устроєм, який характеризується значним ступенем економічної самостійності муніципальних утворень. На сьогоднішній день серед розвинених країн світу США є лідером за оборотом муніципальних облігацій, що пов'язано, насамперед, активним розвитком фондового ринку. Емітентами муніципальних облігацій є органи влади суб'єктів федерації, органи місцевого самоврядування, спеціальні округи, об'єднані за цільовим і територіальним призначенням. Основними покупцями муніципальних облігацій і, відповідно інвесторами на ринку муніципальних цінних паперів виступають фізичні особи, комерційні банки, банківські фонди, компанії зі страхування життя.

Основними напрямками, які фінансуються за рахунок коштів від муніципальних запозичень є: освіта, транспорт, комунальне господарство, охорона навколишнього середовища, соціальне забезпечення, розвиток промисловості; будівництво автодоріг, мостів, аеропортів, портових споруд, туристичної інфраструктури та об'єктів послуг. Характерною особливістю використання коштів, отриманих від розміщення муніципальних зобов'язань у США, є збільшення обсягів фінансування сфери охорони здоров'я та освіти поряд зі скороченням фінансування промислових проєктів. Крім США практика муніципальних облігаційних запозичень широко використовується в інших країнах світу. Дані, представлені в таблиці 1 свідчать про те, що ринок місцевих облігацій виступає важливим інструментом, мобілізації інвестиційних ресурсів для розвитку муніципалітетів в зарубіжних країнах [5].

Таблиця 1

Структура доходів місцевої влади в зарубіжних країнах (%)

Країна	Місцеві податки і збори	Трансферти	Запозичення	Інші
Австрія	34	35	8	23
Бельгія	37	40	13	10
Кіпр	58	30	12	0
Чехія	28	45	11	16
Франція	38	26	10	26
Німеччина	35	45	9	11
Греція	24	58	6	12
Нідерланди	18	60	19	3
Іспанія	47	37	10	6

Аналізуючи вітчизняний ринок муніципальних запозичень варто виділити кілька етапів в його розвитку. Перший етап, який розпочався в 1995 р. характеризувався активним залученням позик місцевими органами влади. Перші в Україні місцеві облігаційні запозичення з'явилися в Дніпропетровську, Києві, Харкові, Донецьку, а вже до середини 1998 р. 10 міст України розмістили муніципальні облігації на суму 200 млн. грн. Акумуляовані кошти використовувалися переважно для вирішення питань комунального господарства, житлового будівництва, розвитку місцевої транспортної інфраструктури. Спад активності ринку муніципальних облігацій в 1998 році пов'язують, насамперед, з оголошенням дефолта по випущених в Одесі облігаціях.

Характерними ознаками другого етапу (1988 - 2002 рр.) стали уповільнення і майже припинення діяльності ринку муніципальних запозичень. Основними причинами такої ситуації стали: зниження темпів економічного зростання в країні внаслідок фінансової кризи, непрозора процедура емісії муніципальних цінних паперів, необґрунтовано високі відсотки, відсутність страхового покриття і гарантійних механізмів повернення коштів.

На третьому етапі розвитку муніципальних запозичень (2003 - 2008 рр.) відбулося поступове відродження практики місцевих позик. Найбільшими емітентами цього періоду стали міста Київ, Бориспіль, Луганськ, Південне, Запоріжжя, Харків, Черкаси та ін. Основною метою залучення фінансових ресурсів стали житлове будівництво, будівництво об'єктів комунального та соціально-культурного призначення і розвитку транспортної інфраструктури.

Четвертий етап (2008 р. і до цього часу) пов'язаний із активізацією муніципальних позик в Україні у зв'язку із проведенням Євро-2012. Однак негативні наслідки світової фінансової кризи, нестабільна економічна та політична ситуація в країні не дозволяють місцевим органам влади використовувати даний інструмент залучення фінансових ресурсів в повному обсязі.

Аналіз діяльності вітчизняного фондового ринку свідчить про те, що органи місцевого самоврядування в 2013 році не здійснювали емісію облігацій в той час як в 2012 році було зареєстровано 12 випусків облігацій місцевих позик на загальну суму 7,48 млрд.грн.

За період 2009 – 2012 рр. вартість випущених облігацій місцевих позик збільшилася майже в 12 разів, що склало 6,82 млрд. грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Випуски облігацій місцевих позик органами місцевого самоврядування в Україні за 2009 – 2013 рр.[1]

Рік	2009	2010	2011	2012	2013
Випуск облігацій місцевих позик, млрд. грн.	0,66	0,5	1,67	7,48	0,0
Частка місцевих запозичень у ВВП, %	0,001	0,0004	0,001	0,01	-

Як негативний момент необхідно відмітити вкрай низький рівень місцевих запозичень у ВВП країни, що свідчить про те, що на сьогоднішній день місцеві запозичення не в повній мірі виконують роль інструмента акумулювання коштів, що надходять в розпорядження місцевих органів влади.

У сучасних умовах основними проблемами розвитку системи муніципальних запозичень в Україні є: недосконале нормативно-правове забезпечення системи муніципальних запозичень, яке не дає можливості сформувати цілісну систему регулювання ринку муніципальних облігацій; нерозвиненість інфраструктури фондового ринку, що не дозволяє фізичним особам брати участь в обороті цих інструментів; відсутність дієвого механізму гарантування прав кредиторів; законодавчі обмеження здійснення внутрішніх і зовнішніх позик.

З метою підвищення стабільності функціонування ринку муніципальних зобов'язань необхідно створити Агентство з управління місцевим боргом. Даний інститут може функціонувати як емісійно-кредитне агентство, до складу якого будуть представлені регіони України, матиме особливий статус, спеціальні завданнями і право емісії облігацій для залучення коштів з метою кредитування бюджетних інвестиційних програм, орієнтованих на соціально-економічний розвиток регіонів. З метою підвищення надійності облігацій для всіх учасників доцільно встановити солідарну відповідальність, що забезпечить погашення позики навіть у разі неплатоспроможності одного з учасників.

Здійснення комплексу взаємоузгоджених заходів щодо удосконалення як нормативно-правового, так і організаційно-технічного забезпечення системи місцевих позик дозволить місцевим органам влади ефективно використовувати в умовах недостатності коштів таке джерело додаткового фінансування як муніципальні запозичення.

Список літератури

1. Аналітичний огляд ринку облігацій України за 2013 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bonds_review_2010.pdf
2. Барабан Л.М. Перспективи розвитку ринку муніципальних цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fp.cibs.ck.ua/files/1104/11blmpr.pdf> – Назва з екрану.
3. Кириленко, О. П. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посібник / О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с. – ISBN 966-346-211-6.
4. Кульчицька, Н. Є. Передумови та перспективи розвитку ринку місцевих запозичень в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2010_6_2/22.pdf – Назва з екрану.
5. Петруняк А. Д. Місцеві запозичення як джерело фінансування регіональних інвестиційних програм [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_2/55.pdf – Назва з екрану.
6. Рубенок, Т. М. Кредитні механізми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1%2818%29_2010_articles/1%2818%29_2010_RubenokGrushytska.pdf – Назва з екрану.

Люта, О.В. Муніципальні запозичення як джерело формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів в Україні / О.В. Люта, Н.Г. Пігуль // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 вересня 2014 р.). – Х.: ХІБС УБС НБУ, 2014. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). — : Pentium ; 512 Mb RAM ; Windows XP, 7,8; Adobe Acrobat Reader 5.0 - 10.0.